

Rezultatele și concluziile oferite de analiza eșantioanelor pluriactive dovedesc că 85% din persoane exercită o activitate neagrăcolă permanentă, restul sezonier, ca lucrători agricoli.

Gospodăriile cu suprafețe mici de până la 1 ha, sau între 1-3 ha, folosesc producția agricolă pentru consum familial (*logica de subzistență*, în limbajul autorilor).

Gospodăriile cu suprafețe între 3-5 ha și 5-10 ha, al căror cap de familie exercită și activități neagrăcole, alocă o parte din producție vânzării pe piață (*logica de menținere*).

Gospodăriile cu peste 10 ha aplică *logica de dezvoltare*, respectiv investiții productive. *Descentralizare la nivel instituțional* este propunerea făcută de autori, pe considerentul mării libertății de acțiune și mai bune identificări a nevoilor și resurselor la nivel local decât la un centru îndepărtat. Aceasta ar stimula concurența între regiuni și localități, imprimând un dinamism în dezvoltarea rurală.

Cercetarea, rod al cooperării româno-franceze, este deosebit de interesantă atât pentru teoreticieni cât și pentru practicieni. În literatura de specialitate, tema deschide un drum nou în ceea ce privește studierea dezvoltării zonelor de câmpie și de munte din țara noastră.

Adina Mihăilescu

SĂRĂCIA RURALĂ ÎN FRANȚA ANILOR '80²

Mai putem vorbi despre sărăcie a populației rurale, într-o țară dezvoltată precum Franța anilor '80?

Răspunsul este din păcate afirmativ, iar argumentația lor științifică ne este prezentată prin intermediul studiului efectuat, pe baza cercetării bugetelor de familie și a impozitelor din anii 1984-1985 de către doi cercetători J.L.Brangéon și G.Jigouzo, de la Institutul Național de Cercetări Agronomice din Rennes, Franța.

Ca o concluzie generală, autorii au desprins faptul că 53% din gospodăriile țăranilor francezi se situau sub pragul de sărăcie, egal cu jumătate din venitul mediu existent în Franța pe persoană convențională în acea perioadă.

Pe parcursul studiului se preferă utilizarea conceptului de *sărăcie relativă* care oferă și posibilitatea comparativă cu restul populației de condiție socială similară, condiția de spațiu și cea de timp considerându-se constante. În acest sens, evidențiind dificultățile care intervin în aplicarea celor mai adecvate metode de stabilire a scalelor pentru măsurarea ulterioară a pragurilor de sărăcie, autorii atrag atenția asupra diferențelor ce apar în acest caz, ca urmare a

² Brangéon Jean Louis, Jigouzo Guenhaël, *Farm Poverty in France during the 1980-s*, în *Sociologia Ruralis*, vol.XXXV, nr.1/95.

“forțelor istorice, politice, sociale și intelectuale” specifice perioadei în calcul. În încercarea de a elucida cauzele și formele de manifestare a sărăciei rurale, autorii aduc în prim plan următoarele problematice legate de:

- Incidența, intensitatea și durata sărăciei rurale. Acest aspect nu este totuși tratat pe larg, datorită complexității analizei dinamice care trebuie efectuată având ca punct de plecare momentul intrării sub incidența sărăciei și ca punct terminus momentul ieșirii. Problema mobilității intergeneraționale, ca și problemele legate de boală și de singurătate se adaugă la sistemul deprivărilor multiple de lungă durată ce acționează în direcția creșterii intensității sărăciei economice a acestei categorii sociale.
- Persistența sărăciei în agricultura franceză este semnalată cel mai adesea atunci când capul gospodăriei se ocupă în principal cu agricultura și având în proprietate o gospodărie de dimensiuni reduse, deci neprofitabilă, ca urmare, familiile de acest tip se află pe treapta inferioară a ierarhiei economice și sociale. Cu toate dificultățile statistice ce decurg din găsirea celor mai adecvați indicatori de măsurare a sărăciei cercetarea demonstrează că, deși cheltuielile de consum sunt reduse în cazul familiilor de țărani, proporția banilor economisiți este mare.

Printre factorii permanenți ce acționează în direcția adâncirii procesului de pauperizare în agricultură se menționează presiunea exercitată de schimbările survenite în mediul macroeconomic asupra veniturilor din agricultură, amplificată prin capacitatea redusă de adaptare a agricultorilor la această situație. Astfel, în lucrare se arată că în ultimii 20 de ani veniturile țărănimii au cunoscut un declin relativ pronunțat. În perioada 1990-1991, venitul mediu net/familie era numai cu 10% (în termen reali) mai mare decât în perioada 1970-1971, față de 42% pentru aceleași venituri, din aceeași perioadă însă pentru salariați.

Pentru a împiedica scăderea veniturilor, autorii insistă pe creșterea productivității prin realocarea resurselor și îmbunătățirea structurii productive a fermei respective. Cei mai mulți țărani nu dispun însă de resursele financiare necesare pentru a opera aceste schimbări iar mobilitatea ocupațională este printre cele mai scăzute la această categorie socială. Deși mult mai frecvent decât în trecut soțiile de țărani muncesc într-un mediu neagricol, ca urmare a schimbărilor economice și culturale ce au fost asimilate și în mediul sătesc, totuși studiile efectuate dovedesc că riscul sărăciei este încă foarte frecvent.

Considerând drept reper/prag al sărăciei salariul net minim al lucrătorilor din sectoarele neagricole din 1990, în studiu se arată că 27% din gospodăriile de țărani aveau venituri care se situau sub jumătate din salariul minim, majoritatea provenind dintre gospodăriile de dimensiuni mici.

Ca o posibilă sursă de ameliorare a situației se remarcă activitățile complementare pe care unii membrii ai gospodăriei le pot desfășura în compensație. O altă metodă de protecție economică, la care recurg o treime din familiile rurale franceze, este coabitarea intergenerațională.

Un alt indicator al gradului de sărăcie relativă analizat pe parcursul lucrării îl constituie structura consumului. O inițiativă EUROSTAT din 1990 a încercat să evalueze rata sărăciei pe categorii socio-profesionale prin distribuția cheltuielilor ajustate. Linia sărăciei a fost fixată la jumătatea cheltuielilor medii

de consum pe persoană convențională. Pentru gospodăriile țărănești, ca și pentru celelalte gospodării din mediul rural, rata sărăciei în perioada 1984-1985 a fost în medie de 19%, față de 15% pentru total eșantion.

Revenind la structura consumului, proporția cheltuielilor nealimentare /persoană convențională pentru țărani, comparată prin diferență cu proporția cheltuielilor nealimentare pentru toate celelalte categorii de populație, este prezentată în următorul tabel.

Tabelul 1

Rezultatul diferenței dintre cheltuielile gospodăriilor țărănești și ale altor gospodării neagricole din mediul rural în câteva domenii

	1984-1995	1989
Cheltuieli cu locuința	-50%	-51%
Cheltuieli pentru îmbrăcăminte	-55%	-65%
Transport și comunicații	-56%	-44%
Cultură, timp liber	-72%	-71%
TOTAL	-56%	-56%

Sursa: *Cercetarea bugetelor de familie*, INSEE, p.14.

După cum ilustrează Tabelul 1, cele mai mari frustrări se înregistrează la capitolul cheltuieli pentru timp liber, cultură, distracție; de fapt diferența dintre timpul de lucru și timpul liber este foarte confuză în cazul celui care se ocupă exclusiv de agricultură.

Totodată o altă cercetare (1985-1986) efectuată de către INSEE, cu privire la bugetul timpului liber, arată următoarele (Tabelul 2):

Tabelul.2

Proporția timpului liber zilnic/persoană activă (%)

	Țăran	Domeniul privat neagricol	Salariați
Bărbați	11	16	18
Femei	9	12	13

Sursa: *Cercetare bugetului timpului liber*, INSE.

Se observă dificultăți în primul rând pe sexe, în al doilea rând după domeniul de activitate. Timpul liber al țăranilor este cel mai redus, în raport cu celelalte categorii (în cadrul cărora, cei angajați la stat au totuși cel mai mult timp liber).

În privința structurii consumului, corelația directă dintre ponderea cheltuielilor alimentare și nivelul de trai trebuie utilizată cu precauție, întrucât

este vorba de diferențe care apar în costul vieții țăranilor față de al celorlalte categorii socio-profesionale (cheltuieli publice, autoconsum etc.). Teoria bunăstării ca factor de stopare a sărăciei, dezvoltată de Hansen și Weisbrod (1968), propune o estimare integrală a venitului curent, în ipoteza că averea nu constituie altceva decât o potențială putere de cumpărare. Acest tip de măsurare presupune că stocul capitalului net este transformat după o vânzare ipotetică în rentă viageră, adăugând venitului curent disponibil fiecare din aceste rente, suma realizată reprezintă cheltuiala totală.

Există bineînțeles și unele obiecții la metoda menționată, bazate pe diferențe în structura consumului a diferitelor gospodării, care comportă variații de la caz la caz, pe diferențe dintre țărani pensionari (care primesc o pensie minimă acordată de stat) și celelalte grupuri socio-profesionale, ca și pe faptul că de cele mai multe ori țărani preferă să-și lase moștenire întreaga avere, ceea ce infirmă ipoteza lui Hansen și Weisbrod. O altă obiecție este legată de faptul că femeile refuză să se căsătorească cu cei din mediul rural care dețin gospodării de mărime mică sau mijlocie, cu toate garanțiile ulterioare pe care acestea le poate asigura, contribuind astfel la scăderea substanțială a ratei căsătoriilor. Din cercetarea efectuată rezultă astfel că o rată a căsătoriilor foarte scăzută este cel mai adesea asociată cu o capacitate redusă de câștig. De fapt, în țările occidentale prezența unei rate ridicate a celibatului este un predictor relevant al fenomenului de sărăcie. În 1776 Adam Smith afirma: "Sărăcia descurajează căsătoria". Din păcate, această aserțiune se dovedește mai actuală decât oricând și în societatea românească în tranziție.

Reținând toate aceste aspecte ale cercetării, în încheiere autorii concluzionează că probabilitatea de a aparține zonei sărace crește semnificativ odată cu vârsta persoanei de referință atunci când persoana este necăsătorită, când dimensiunea gospodăriei agricole este redusă sau atunci când soția nu deține un salariu permanent de la un loc de muncă neagricol. Importantă în diagnosticarea sărăciei este și distincția ce trebuie avută în vedere cu privire la intensitatea manifestării sărăciei. Astfel, deși sărăcia în mediul rural poate cunoaște forme mascate, latente, aceasta nu înseamnă că ea nu este prezentă sau că nu poate recidiva. Țărani francezi aflați în această situație beneficiază rar de ajutor social, de multe ori ei chiar refuză acest ajutor neputând accepta în mod public starea de precaritate economică în care se află; de asemenea, este un fapt că ei nu doresc să-și schimbe meseria. Teama să nu devină săraci în afara sectorului agricol, îi face să nu dorească să-și schimbe meseria. Astfel sărăcia din afara agriculturii poate fi o cauză a sărăciei din agricultură.

Didona Papuc